

ČLÁNEK PRVÝ.

ÚVOD, O DĚJINÁCH ČESKÝCH.

Čechy a Morava. Dějepis a dějiny vůbec. Hlavní rás dějin římských, německých a slovanských. Povšechný obsah dějin českých. Epochy a prameny jejich. Řada dějepiscův českých a moravských.

Historické divadlo národu našeho, země *Česká*, prostírá se u prostřed pevniny *Evropejské* asi po tisíci milích *čtvercových*.¹ *Popatiče* na obraz její na mapě, uhlédáme podobu nepravidelného čtverohranu, jehožto hrany čelí právě k severu a jihu, k východu i západu. Na pokrajích svém odevšad obkličena jest pohorími, kterážto zdají se vyběhati ze dvou uzlův: od východu totiž, ode sněžky *Králické*, k severozápadu vznášejí se *Krkonoše*, jenž *Čechy* ode *Slez*, a k jhozápadu rozkládají se *Zádné hory*, jenž je od *Moravy* dělí; na západu, ode *Smrčin*, táhnou se k severovýchodu, mezi *Čechami* a *Sasy*, *Krušné hory*, a k jihovýchodu, mezi *Čechami* a *Bavory*, *Šumava*. Obojí pak pohorí stýká i secluje se s obou stran: na jihu, proti *Rakausům*, horami *Čáhlowskými*; na severu, proti *Lužici*, *Zhořelskými* horami.

1) Dle výměru c. k. hlavního štábu celý povrch *království Českého*, pokud nyní ohraničeno jest, činí 9529² mil □ zeměpisných. Býval však někdy větší, ano ještě hrabství *Kladské*, okoli *Zitavské* a *Kámen královský* na *Labi* na severu, *Witoraz* na jihu, náležely k *Čechám* v užším smyslu.

Jsau tedy Čechy již přirodan samau ohraničený, a wěncem hor co hradbami přirozenými otočeny. S těchto hradeb pokrajních winau se do země rozličná odhoří a protihoří, zpowlowna se nížece, až pak se tratí, tu w úplně rowině, tu we krabatíně. Rowina však tytýž brázděna jest i hlubokými stržemi a řečištěmi, a hory bud homolité, bud i baňowité, tu w ohromných krpách, tam osamělé, wysoce nad ni se wypínají.

Jižné pohoří, dělící Čechy od Morawy, Rakaus a Bawor, čini spolu rozhraní wod Europejských. Z toho patrno, že země tato do vysokého podnebí položena jest.² Pramenowé wšickni, jež se prýší po horách zemi wškol wěňčících, stékajice se pomalu w potoky a řeky, spojují se téměř u prostřed země w jediný prand Labský, a odtékají k seweru jediným aužlabím, prorawajím se hluboce skrze hornaté ty waly. Čechy celé jsau jen hořejší poríčí Labské w Europě.

Přirození prosmýkowé w pohoří pomezném označeni jsau nyní všude silnicemi, wybhajícími skrze ně wen ze země. W dějinách prošli nejwice Domazlický a Chlumský; neméně však důležití jsau Chebský a Litomyšlský, čelící od západu i od východu téměř zrowna naproti sobě.

Příroda sama, ukončiwši a uspusobiwši Čechy co zvláštní celek, předustanowila tím hlawní ráz historie české. Neb ažkoli my toho jistiti nechceme, žeby národowé wšbec tělesnau a mrawní powahu swau brali ze spůsobu, polohy a powětrnosti zemi těch, we kterýchžto

2) To již nejstarší náš kronikář domáci, *Kosmas Pradžský*, pozorowal, prawě (Scriptores rer. Bohem. I. p. 6): Mira res, et unde perpendere potes, quam in alto aere pendeat haec regio, cum nulla peregrina haec influat aqua, sed quotquot amnes, parvi et immanes, ex diversis montibus orti, a majori aqua quae dicitur Labe recepit, usque aquilonale flunt in mare.

přebýwají: přede také zapíratí nemůžeme, ano na jewé jest, že příležitosti, pohody a nehody, jež země každá z přirození swého naskytuje, močné působí w rozwičeni se a we směru života národního. I země Česká howěla národům, jež ji osaditi měli, dle rozdílné powahy jejích rozdílné. Národ we wálkách podnikawý mohl odsud, co s přirozené hradby, podmaniti sobě všecky sausedy a jim panowati, Čechy mohly se mu státi jádrem nedostupným státu na sewer, na východ a západ široko daleko rozlehlého. Méně příznivé byly okolnosti národu pokojnému, domácnému, promyslnému. Tento zajisté, auzce obmezen jsa hranicemi přirozenými, nemohl nikdy na počet a sílu znamenité zwěčeti³; anzi mu poloha jeho u prostřed Eurropy platna byla, pokud se mu nedostáwalo pomoci té, kterauž jedině umy wěktiw oswícených poskytowati mohan. Wzdálenost moře, nedostatek welických plawných jezer a řek w zemi, a sám ten wšec hor pohraničných, překážejice obchodu a spojení s ostatní Euroupan, osamocowali Čechy, až teprw cesty uméle ražené počaly jim poněkud nahražowati nedostatek přirozených. Mimo to, pro vysokost a seweruý swah celé krajiny, tratí jižná země částka všecky ty wýhody, kteréby jí plynauti měly z menší wyše polární. Naproti tomu ale příroda s ničím se tu neoštidala, čehokoli potřebf bylo k wychowání lidstwa na duchu i na těle zdrawého, čítého a rázného. K tomu cíli dopřála mu podnebí mírného, a wzduchu, kterémužto škodliwé wýpary

3) Dle historických zpráv o lidnatosti země České, podaných námi w Časopisu českého Museua na r. 1834 (I, 67—79) počítáno w Čechách w XVI století 3—4 miliony obywatelstwa, při wypuknutí 30cileté wálky asi 4 1/2 miliona. W XVII století držel se počet mezi 2—3 mill., wstoupil r. 1800 přes 3 miliony, dosáhl r. 1834 již 4,059,546 duší, a wstoupil r. 1846 na 4,589,436 duší.

— bahniš, ani věčné ledy sněžek vysokých, ani bautilivé pískoviny a stepě, nikde lahody a zdravoty neujimají; největší rozmanitost, jak w powrchu krajiny, tak i we plodinách půdy zemské, působí blahodinně w těle i w duchu obyvatela každého. I ačkoli tu nito samo sebau w bujně hojnosti se mu nenaskytuje, předece také i práce rukau jeho nebývá nikde bez odplaty: ano příroda, složiwiši do lůna této vlasti hojně a wzácně poklady kopanin a wod léčiwých, a odepřewši jí soli, této přední potřeby wezdejšího žiwota, zdá se jakoby tím Čechy sama byla pobízeti chtěla ku promyslné přičinliwosti a k obchodu se sausedy.

Ačkoli pak pomezi jihowýchodní swau wywýšenosti způsobuje rozhraní wod w Europě, jest předece tak spleštělé, že přes ně, co přes vysokau pahorinu, všude téměř bez nesnáze a bez péče přecházeti lze. Za nim pak prostírá se opět krajina zvláštní, *Morawa*, zwičí⁴ asi co polowice Čech, se zvláštními pohorími a porčičími, také příroduu samau, a však méně dokonale, ohraničená. Na seweru chrání jí naproti Slezsku *Sudety*, prodlanžené to Krkonoše; na východu dlanohráhlé *Tatry* stanowi její meze proti Uhersku. Na sewerowýchodu však nachází se tu otwor, skrze kterýž ona s wýšiny své wysílá řeky Odru a Wislu až do baltického moře; na jihu pak, proti Rakausům, nedostává se jí owšem hranie přírodných, ježto by zde teprw Dunaj působiti mohl. Pírozenná powaha krajiny této podobá se české, předčí jí ale swahem jižným.

4) Nynější markrabství Morawské, spolu se Slezkem rakauským, wynáší 4815⁶⁴ mil; na nich počítalo se r. 1844 obywatelstwa 2.224.153 duší. Že částka hořejších Slez, jmenowitě Opawsko a Krnowsko, od prwopočátku k Morawě náležela, až we XIII století na zvláštní knížetství powýšena byla, o tom u znatelů dějin není pochyby.

Spojení tedy *Čech a Morawy* w jeden celek, majíc we přírodě samé podstatný swůj základ, nemůže powazováno býti za panbau národu. A skutečné w obau krajinách od wěkůw, pokudkoli historie stává, wždy a po každé jeden a týž národ přebýwal, jedna i táž nejwýšší vláda panowala⁵: obě tedy, Čechy i Morawa, co národ i co stát, wždy za jedno byly. Tímto spojením ale přirozené wýminky dějin takowého celku zlepšily se znamenitě. Wětší počet a prostranstwí pojišťowaly spojenému národu wětší moc a podstatu proti cizincům; blízké porčiči Dunaje, co hlavní kupecká silnice u wnitř Europy, zowauc ho k obchodu s celým světem, bránilo jeho doma osamocení; a otwor ten mezi Sudety a Tatrami usnadnil dotýkáni se s národy přebýwajícími w rozlehlych krajinách mezi moři baltickým a čerým a mezi pohorím uralským. Protož historie národu Českého, máli důkladna býti, obau krajín, Čech i Morawy, stejně šetřiti musí, jelikož dějinám obau, jakožto částkám jednoho celku, jedněm bez druhých dorozumněti nelze.

Dějepis wšbec jest nejpozdnější plod oswěty národůw. Dějiny, we wýšším a prawém toho slowa smyslu, jen tam vznikají, kde národ duchem prociťlý a ke společenským aučelům we stát zákony wlastními spojený, swobodnanu wůli s odpory swými zápasi, a kde zápas

5) Bojowé, národ wlašský, panowali w obau zemcích, až je spolu proti Němcům ztratili; Marobudowa říše wzťahowala se až za Morawu; a Slowané stějným časem i w Čechách i w Morawě se rozmohli. Od té doby Morawa wšbec aučastna býwala všech osudůw země České, s wýmínkou krátkotrwale někdy říše Swatoplukoway, kdežto Čechy samy Morawě podléhaly. Protož my uwažujíce, že imeno „Morawan“ značí částku národu jen zeměpisně a nikoli geneťicky rozdílnau, kdyžkoli o *národu Českém* wšbec mluwíme, wždy Slowany jak w Čechách tak i w Morawě bydlicí rozumíváme.

ten spolu tak jímavý bývá, že i pamět jeho ráda se obnovuje. Jen tam, kde uslechtilější částka člověka vládne nad oborem činnosti pauze zvířecí, kde život lidský tanhu po ideách a bohovosti nabývá významu vyššího, a duch ani w kalu tupé všednosti netone, ani jedem přebrášené smysllosti se newysiluje, kde jméno boha i vlasti, zákonůw a ctnosti, práwa i swobody buďi w duších takový ohlas, že obec celá hotowa býwá i krwí swau o ně se zaszowati: jen tam děti se mohau skutkowé, které připominati potomstvu i milo i hodno jest. Žiwot bezidejný všude jest nepamatný, a protože ani wyprawowan býti nezasluhje. Dějepis ale nad to, zakládaje se celý na památkách strojnjých a zvláště na písennostech, nemůže znikati ani kwěsti, leč při hojně a horliwé péči o nauky a umy wúbec. Dějepisec zajisté ne všecky pamatné příběhy samy w sobě, ale jen ty wyprawowati může, kterých pamět se mu zachowala. Potřebujeť pramenůw dostatečných a všestranných, powdawkůw určitých a srozumitelných, svědectwí půwodních a hodnowěrných, aby čtenáře swé o tom, co jak a proč se stalo, zprawiti mohl, anzi pak s prawdan se chybil. A poněwadž každý skutek dějinný záleží na zápasu, tudíž na sporu dwau stran, do kterého wždy wášané lidské všelijak se wplétaji: wěcnými zákony práwa i sprawedliwosti wyhledává se, aby swédectwí oboji strany wyslycháno a nepředsudně uwažowáno bylo. Kde toho nelze, protože ho s jedné strany snad se nedostává, tam šetřiti sluší při uwažowání jednostranných zpráv tím opatrnější kriticky.

Dějepis tedy stejnan podstatan zakládá se jak na skutcích, tak i na paměti o nich zachowané. Kdekoli jednoho nedostává se z obau těchto žiwůw, tam ani dějepisu není a býti nemůže. Protož také marno bylo by se ptáti po dějinách a žiwotu nezámých *prwobytelůw* země

České a Morawské. Wyprawowání naše nemůže sahati dále, nežli pokud stačí zachowané nám zpráwy písenné. Ty mlawi sice o trojinm národu, který přebýwal jeden po druhém we vlasti naší: o wlastkých Bojech, o německých Markomanech i Kwadech a o slowanských Čechích: ale jen poslední národ objevil se w běhu wěkůw oběma žiwly historickými, hojnosti totiž dějin i památek jejich. Protož i jen tento národ sám může býti předmětem vlastnim historie naší; děje bojské a markomanské jen potud uwedeny budau, pokud jich potřebí k určitéjšímu obmezení a dokonalějšímu porozumění českých.

Dějiny národu českého jsau w nejednom ohledu poněkud a zajímavější nad dějiny mnoha jiných národůw. Jakož země česká sama položena jest do středu a srdce Europy, tak i národ český stal se po mnohé wěky středistům, we kterémž ne bez zápasu stýkaly a jednoly se rozmanité prwky a zásady nowoeuropejského žiwota národnho, státnho i církewnho. Jmenowité spatřiti jest tu oité i dlaný spor i wzájemné pronikání se žiwůw ýmského, německého a slowanského w Europě.

Kterak celé pokolení lidské, přirozením a půwodem swým jedno a téže jsauč, přédce rozrodilo se na tolikéřé plmena, kmeny, národy a wětwe, rozdlíné co do tělesné postawy a barwy, duchowni powahy a řeči, mráwůw a obyčejůw, o tom žádny nepoučuje nás podawek historický. Na samém počátku wěku historického spatřujeme již nejen rozdrobenost wšakerého člověčenstwa w neščíslné národy a národky, jazyky a nářečí, obce a státy od sebe rozdlíné a nezawisné, ale spolu také i patrný směr celého dějinstwa k umenšení této rozmanitosti, ke smíšení a jednocení rodůw a plemen, zanikáním jedněch a zmalháním se druhých. Slabý bynul dotykaje se silného, a silný podléhal opět silnějšímu; a wšák síla duchowni a mrawní wítězowala konečně nad tělesnanu.

Niméné jako we hmotném světé nic nehýne naprosto, nýbrž rušíc se w jednom bytu, zárodkem bývá bytu jinému; a jako plemena křížením, sady štěpováním wždy se více síli a šlechtí: tak i míšení se a splývání různých národůw zdariwalo i daří se konečně ku prospěchu člověčenstwa, hýbajíc a pružíc ducha lidského, i zúrodnujíc ho wždy novými živly. Již w nejstarších osvětý sílech, Indii a Egyptě, pozorowati bylo smés národůw různého původu; do starého Řecka přineseno bylo z Egypta i z Fenicie prwni simé wzdělanosti, které potom wyspělo w blahodárné půdě té w nejutěšenější plody; starý pak Řím teprw tehddáž opravdowé zawládnul světem, když w něm zdomácněl kwět osvětý řecké. Tak již we starém wěku národowé přední, dědice wzdělanost po susedech swých, i u sebe doma dokonali, i wrně u cizích ji šířiti napomáhali, jiné wždy stránky její nad jiné zwelebujiče, ale i jinými také wadami, jež přiměšowali, ku konečnému jí anpadku wodice.

Nejznameníjší a nejwznesenější wysledek i úkaz celé dáwnowěckosti bylo dokonale spojení a ujednocení se náboženstwí Kristowa se wzdělaností řeckau we světo-wládném někdy panowání Římském. Kdyby osudem božím nebylo i do toho auwazku hned s počátku wladit se porušení, svět celý byby pomalu musel se zřítinami: ale všemandrý bůh, neučiniv ani dwa zrněk pískowých dokonale stejných, tím méně chtěl panbé jednotwárnosti w nejušlechtlejším tworw swém, ježž k obrazu swému poněkud přpodobni. Císařský Řím byl síce wzdělal umění panowníci a wladářské až k nejwvyšší dokonalosti: předce však prospíwaje w aubonách a wadách wždy více nežli we cnostech, stal se posleze wzorem vlády, jakowá býti nemá. Sestřediw weškeru weřejnanu moc a wůli w jediné hlavě, udušil konečně wšecku samostatné wywýjení se ducha, wšecku samocinnost a samohýbnost,

jak jednotlivých osob, tak i celých obcí a národůw. Pa-nowník, snížiw vše mimo sebe pod důstojenstwí člověka, nemohl však sám sebe i potomkůw swých uchrániti práwra přírody a zbawiti křehkosti lidských. Wšeobecné wyslání a zakrsání, ochablost na těle i na duchu, byly newyhnutelné následky austřednosti přepiaté a mnohowěké, a konec wšeho neuchránny pád říše římské. Jediný jen žiwel w ní měl tolik vlastní síly, že odolaw wšeobecné záhubě, zárodkem stal se nowého žiwota: to bylo náboženstwí křesťanské.

Na zříceninách světovládného Říma postavil své žezlo svět Německý. Jim roztrhány síť, dusiwší s hůry tak dlanu wšecku w národech samohýbnost, člověk nabyl opět práwra swého, zničená politikan Cessarůw energie osobní dostawší se na wrch, počala znouw dáwati světu zákony. Tajiti síce nelze, že i tato změna, jakkoli sama w sobě blahodějná, potáhla nowé neřesti za sebou. Němec zajisté ztroskotal byl římskau vládu ne k obecnému národůw prospěchu, ale jen ke swému vlastním. Bažení po zboží a panstwí, nikoli pak cit nebo potřeba swobody, ozbrojowaly silné rámě jeho, a pudily ho hledat swého štěstí za hranicemi vlastní. Pročež ani poroby w Europě nezrušil a zrušiti nechtěl, ale proměnil jen ochabující jednowládu w bujnanu mnohowládu. Tau však proměnanu počal jináčti se i vlastní jeho žiwot národní. Brzy k zásadám německého ducha, osobní energii a promyslnosti, připojilo se jakoby dědickým nápadem, cokolí zbýwalo járeho z římského swěta; horliwost náboženstwí křesťanského a umění panownické jalý se wzdělawati austřednost nowau a dvojitanu síce, ale skrze mnohá století aspoň swornau: císařstwí totiž a papežstwí. Jak mile Němec uwázal se byl wybojem u veliké starého Říma dědictwí, Slowan mírný tiše za ním postauriw, usadil se wedle něho. S ním wkróčil spolu

nový živel národní do života evropského, neméně úspěšný, ale i neméně auhonný. Wolnost a rovnost všech občánův mezi sebou, co synův téže rodiny, byly hlavní známka starých Slowanův; kěz se k nim jen i swornost byla přidružila! Patriarchální mravy a spůsoby jejich bylyby snad postáčily ku pojistění jejich blahobytu, kdyby národním jako jediněm dáno bylo poděšitím moei vyšši uchrániti se všech bauří a pohrom mimořádných. Slowanowa nábožnost, prostoduchost a jemnost nezbowila ho wši swéhlawosti a urputnosti. Nechtěje panstwi ani státu, ale jen obci, zamítal s jednotau národní také silné auwazky řádu a vlády; přeje stejných práw a stejné všem domácím swobody, žádal spolu, aby všickni také drželi se stejné koleje starých zvykůw; nedáwaje u sebe místa ni rozdílům stawůw ni výsadám, nehowěl předece ani wliwu wýtečných osob, ani rychlému rozmáhání se vyšši oswěty; nebažiw po wýboji, sotwa sám brániti se uměl; žáduje w pokoji požíwati aurod pole swého, tím častěji podléhal rozkazům cizincůw. Neměli konečně zahynauti, museli i Slowan postupem wěkůw zjinačiti spůsoby swé a primísiti žiwůw říman-ských i německých do národního života swého.

Hlavní tedy obsah a základní tah celého dějinstwa českomorawského jest, jakož jsme již podotkli, ustawičné stýkáni a potýkáni se Slowanstwi s Římanstwím a Němectwím, we smyslu nyní wyloučeném; a jelikož Římanstwi dotýkalo se Čechůw ne samo sebou, ale téměř weskrze jen prostředkem Němectwa, může se také říci, že dějiny české zakládají se wšbec hlavně na sporu s Němectwem, čili na pojímání a zamítání spůsobůw a řádůw německých od Čechůw. Jest sice prawda, že i u jiných kmenůw slowanských dalo se takowéto stýkáni obojích žiwůw: ale buď nebylo tak všestranné, žiwé a pronikawé, na příklad u Polanůw a Rusůw, buďto skončilo

se již dáwnau zánubau národnosti slowanské, jako u někdejších Lutičůw, Bodričůw a jiných Polabanůw. Český národ sám jediný, k německému co roweň k rowni se přibociw a od více nežli tisíciletí do swazkůw nejužších s nim wstapiw, uhájil až podnes národnosti swé, a jakkoli mnoho německého do života swého pojál i duchowně zážil, nepřestal proto býti slowanským národem. I dnes ještě taktáž z dějin, jako z powahy zeměpisné, úloha jemu se klade: slaužiti za most mezi Němectwem a Slowanstwem, mezi wýchodem a západem w Europě wšbec.

Wykládajice tedy dějiny národa Českého, budeme wyprawowati, jaké úkazy wywodil na jowo spor a zápas ten od wěkůw we vlasti naši; zápas, wedený netoliko na hranicích ale i u wnitř země České, netoliko proti cizincům, ale i proti domácím, nejen mečem a štítem, ale i duchem a slowem, ustawami a obyčejí, zřejmě i ukrytě, wéhlasným horlením i slepanu wášní, netoliko k wítězstwi aneb k porobě, ale i ke smíření. Ukážeme, kterak národ počtem neweliký weliké předece někdy uměl získati sobě jméno, a kterak pak opét tak hluboce klesnauti mohl, že až i sám to jméno zapíral. Uhlédáme jej, an zmítán jsa wichřicemi od wýchodu i od západu, wně i doma powstalými, pauštel nejděnanu naději o zachowání bytu swého, a nepřestává předece i podnes ještě doufati we budoucnost. Spatříme panowníky wznešené, prawě otce wlasti, jichžto důrazné snaly cíl jediný bylo blaho národu; hrdinné wojewody, ježto uměli ku praporecům českým wítězstwi pautati, jimi štrach a hrůzu do řad nepřátelských wůkol sypati; myslitele wýtečné, jichžto ducha plápol oswěcował temnoty wěku swého a křisli jiskry wědomí a wíry u domácích i cizích; wlastence úspěšné, jímžto milo bylo zapírati sebo k dobrému národu swého, a obětowati jemu čas i žiwot, všechno jmění, všecky síly swé; konečně i lid bystrý a jemný,

poslušný hlasu swých panovníkůw a vůdcůw, a hotový nasaditi sebe i s celau podstatou swau, jak mile bylo hájiti vlasti a krále, náboženství a wíry, práwa i zákonůw. Ale nebudeme se také tajiti překážkami rozmánímy, které nepřestávaly vyššimu prospěchu vlastní a národu stawěti se na odpor; nejen od cizozemcůw a nepřátel, ale i od domácích odrodilcůw, nejen zjewným násilím, ale i newěrau a zradau; wyjewíme, kterak často tu nízké sobectwi neb přewrácená mysl jedincůw, tam zaslěpení aneb zpozdlá netečnost welikého haufu zawodily obec do neštěstí, kterak tytýž nejapnosti zmařeno, čeho chytrosti zakaziti lze nebylo. Utěšeno bude diwati se na rany ale autlý kwět wzdlanosti slowanské, na prawělé hrady a města, sídla swatých popraw a bohoslužeb, ochranná autočiště w čas bauří wálčůných a střediště národního průmyslu i obchodu; ne bez hrdého počtu porozumni potomek, že po čem i nejwětší a nejwzdlanější národowé našeho wěku newždy zdárně se snaží a baží, předkové jeho slowanští chowali a hájili od jakžiwá mezi sebau: obeanu všech zemcůw swobodou, rowenstwi před zákonem a práwem, wrechní wládu i dědičnu i swolenu spolu a na sněmích odpowědnau, swobodné woleni auřadůw místních i zástupnictwa národního, a jiné podobné řády, až i chwálenau všech swobod. obeaných záštitu, saudy porotcůw. Poznáme však také, kterak proměny a oprawy, ku prospěchu státnímu newyhnutelně potřebné, nemohly wykonány býti, aby za působením ducha středowěkosti newlaudily se s nimi do země i řády feudální, jichžto síla, we bažení panském wždy hotowau nacházejíc podporu, wywrátila i uwedla w nepaměť všecky jim newhodné stránky starých ústaw slowanských. Žiwot duchowný čilý, kterým národ náš i w těchto změnách, jak z přirozené powahy swé, tak i z přičinění oswícených náčelníkůw skwřiti se

nepřestal, wywede nám na jewišťe nové spory a zápasy, podiwnější a wznešenější, ale bohužel i krtější a zhanbnější, nežli které dotud Europa byla widala. Ze tři wálky o záležitosti duchowní, kterými w posledním půltiscíletí wšickni národowé křesťanští až do dna zbauřeni byli, dvě prwní, měwše za přičinu náboženské potřeby, w Čechách i powstaly i skonaly, a byly vlastně wálky české. W jedné národ náš, zachowawší až potud nepřerušené jádro bytu swého, skutky záznacnými celý přerušil, a druhá, zpronevěřiw se sám sobě, nejen nedowedl nic slawného, ale přišel i bez mála na mizinu. Wyložíme, kterak i w jiných více pohromách zračila se ruka Páně, jenž dawší člowěku rozum i wolení mezi dobrým a zlým, owocem obého učiti a wystřihati ho chtěla.

Popatřice na hlavní rozdíly dějin českých, rozoznáme w nich snadné a na prwní pohled wěk trojí: *starýj* totiž, *střední* a *nowýj*. Wěk střední značí se wyřečné pětikami o náboženstwi, jenž počátkem husitstwi r. 1403 wstanuly do weřejného žiwota českého, a ukončeny r. 1627 wystřowáním se všech podobojích ze vlastní. W tom wěku národ náš dostaupil wrchu historické znamenitosti swé. Co jej předešlo, ke staré, co následowalo, k nové historii počítati se musí.

Starýj wěk dějin českých, obsahující téměř celé tisíciletí od prwního usazení se národu we vlastní, nemá jiné patrnější známky jednotné, nežli jest ta, že w něm ještě nepředčily potřeby a pětiky zbuzené obnowau církwní, alebrž jen důležitosti swětské čili státní, zvláště pak snažení panovníkůw, moc swau i doma upewniti i wně rozšířiti. Jest w něm rozeznáwati troji hlavní dobu: nejprwé Čechy pohanské a nezawisné, od prwopočátku až do r. 895; potom Čechy křesťanské a záwisné od říše Německé, s přewahanu však ještě wniterných řádůw